

COMMUNICATIONES
ARCHÆOLOGICÆ
HUNGARIÆ

2023

COMMUNICATIONES
ARCHÆOLOGICÆ
HUNGARICÆ

2023

Magyar Nemzeti Múzeum
Budapest, 2023

Főszerkesztő
SZENTHE GERGELY

Szerkesztők
FÜZESI ANDRÁS, TARBAY JÁNOS GÁBOR

Olasószerkesztő
BÖRÖCZKI TAMÁS

A szerkesztőbizottság tagjai
BÁRÁNY ANNAMÁRIA, HORIA I. CIUGUDEAN, MARKO DIZDAR,
GÁLL ERWIN, LANGÓ PÉTER, LÁNG ORSOLYA, MORDOVIN MAXIM

Szerkesztőség
Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Tár
H-1088, Budapest, Múzeum krt. 14–16.

A folyóirat cikkei elérhetők: <http://ojs.elte.hu/comarchung>
Kéziratbeküldés és szerzői útmutató: <http://ojs.elte.hu/comarchung/about/submissions>

© A szerzők és a Magyar Nemzeti Múzeum
Minden jog fenntartva. Jelen kötetet, illetve annak részeit tilos reprodukálni,
adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel közölni
a Magyar Nemzeti Múzeum engedélye nélkül.

ISSN 0231-133X (Print)
ISSN 2786-295X (Online)

Felelős kiadó
Hammerstein Judit mb. főigazgató

TARTALOM – INDEX

SZENTHE Gergely		
	Garam Éva (1939–2023)	5
Kristóf István SZEGEDI – Tibor MARTON – György LENGYEL		
	The ‘Epipalaeolithic’ site Hont-Templomdomb of Northern Hungary revisited	9
	Hont-Templomdomb „epipaleolitikus” lelőhely új megközelítésben	22
Attila KIRÁLY – Róbert KERTÉSZ		
	Late Palaeolithic to Early Mesolithic transition in the Carpathian Basin: A re-evaluation of the Szekszárd-Palánk site	23
	A késő paleolitikum és korai mezolitikum átmenete a Kárpát-medencében: Szekszárd-Palánk lelőhely revíziója	75
János Gábor TARBAY – Bence SOÓS – Tamás PÉTERVÁRY – Annamária BÁRÁNY – Balázs LUKÁCS		
	The Late Bronze Age Somló Hill and a new bronze hoard	79
	A késő bronzkori Somló-hegy és egy új bronzdepó	102
Kamil NOWAK – Paweł GAN		
	Early Iron Age hoard from Jodłowno, Northern Poland	105
	Kora vaskori bronzkincs Jodłowno határából (Észak-Lengyelország)	119
Bence SOÓS – János Gábor TARBAY – Tamás PÉTERVÁRY		
	Hallstatt period hoard from Somló Hill	121
	Egy Hallstatt-kori depólelet a Somló-hegyről	144
Orsolya LÁNG – Andrew WILSON		
	Millstones from the settlement complex of Aquincum: Preliminary research	147
	Malomkövek az aquincumi településeggyüttes területéről: előzetes eredmények	156
Krisztina MARCZEL		
	A ritual depot from the outskirts of Sirok	159
	Rituális együttes Sirok határából	184
MESTERHÁZY Károly		
	Az S végű karika kialakulása és elterjedése	187
	Die Herausbildung und Verbreitung des Ringes mit S-Förmigem Ende	212

KOVÁCS Bianka Gina – LIBOR Csilla

A tatai bencés apátság nyomában: temetőrészlet a Nagykert utcában	215
In search of the Benedictine abbey of Tata: A partially unearthed graveyard in Nagykert Street	238

SZOBOSZLAY Gergely – GILLICH Olivér

A kesztölci Szent Kereszt pálos kolostor Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött gótikus kőfaragványai	243
Gothic stone carvings from the Pauline monastery of Keszthölcs-Klastrom- puszta in the collection of the Hungarian National Museum	265

Ibolya GERELYES

Ottoman seals at the Hungarian National Museum: Connections between shapes, inscriptions, and materials	277
A Magyar Nemzeti Múzeum török pecsétnyomói: a forma, a felirat és az anyagösszetétel összefüggései	294

GARAM ÉVA

(1939–2023)

Garam Éva 1962-ben szerzett régészdiplomát az ELTE Bölcsészettudományi Karán. Nem sokkal később belépett a Magyar Nemzeti Múzeum Népvándorlás kori Gyűjteményébe, ahol Kovrig Ilona irányításával elsajátította a muzeológia tudományát. Életpályája annak bizonyítéka, hogy a múzeumi régészet több a restaurálásra szoruló, „poros műtárgyakkal” folytatott küzdelemnél, a gyűjtemények szükséges, a munkavégzőtől azonban olykor kevés szellemességet igénylő revíziójánál, a leltározásnál és gyűjteményi adminisztrációnál, valamint a már az 1970-es években is jellemző, beruházásokat megelőző feltárásoknál. Mindezekben a tevékenységekben a szakmájával szemben alázatos, elhivatott szakemberként vett részt, és 1973-tól a Népvándorlás kori Gyűjtemény vezetője lett. Eközben azonban hallatlan szorgalommal végzett alkotómunkát, rendezett kiállításokat, kutatott és írt. Szakmai előmenetelének a nem szaktárs számára is nyilvánvaló jelei, hogy 1967-ben megvédte doktori értekezését, 1997-től a

történettudományok kandidátusa, 2003-tól pedig a Magyar Tudományos Akadémia doktora lett. Tagja volt az Ásatási Bizottságnak, OTKA-zsűrieknek, rendszeresen bírált OTKA- és Bolyai-pályázatokat, többször nyert OTKA kutatási pályázatot. Nem szokványos *curriculum vitae*, amely mögött egy szívósan és rendszeresen dolgozó szakember életpályája áll.

Garam Éva régészként a Magyar Nemzeti Múzeumban élte le életét. Kevéssel több mint hatvan évet töltött az intézmény falai között – az utolsó másfél évtizedet nyugdíjas, senior kollégaként –, ahol megkérdőjelezhetetlen és szakmai kérdésekben megkerülhetetlen tekintéllyé vált. Következtesen végzett, fáradhatatlan munkájának eredménye, hagyatéka a népvándorlaskor kutatásának megkérdőjelezhetetlen bázisa, amely olyan terjedelmű, hogy itt csak életműve legfontosabb néhány elemét emelhetem ki.

A Magyar Nemzeti Múzeum régész muzeológusaként a Népvándorlás kori Gyűjtemény kerlelhetetlen öre, számos kiállítás és múzeumi projekt

szervezője volt. Négy állandó kiállítás – így a ma is álló, 2001-ben megnyitott, „Kelet és Nyugat határán” című tárlat – viselte magán keze munkáját, de ő volt a kurátora a 2002-ben a Magyar Nemzeti Múzeumban megrendezett „Az avarok aranya – a nagyszentmiklósi kincs” című kiállításnak is, amelynek katalógusát is szerkesztette, és a katalógus egyik legfontosabb tanulmányát maga írta.

Több mint harminc éven keresztül szerkesztett. Csak aki hasonló munkát végzett, tudhatja, hogy mennyi alázat kell a más kutató munkájának sikerét jelentő publikáció újra és újra átnézéséhez, javításához, az alapos korrektúrák sorához. Az *Archaeologiai Értesítő* és 1981-től, annak alapításától kezdve a *Communicationes Archaeologicae Hungariae* szerkesztőjeként nemcsak a magyar, hanem az egész Kárpát-medencei régészetnek is nagy szolgálatot tett. Rendszerességének, szigorúságának nagy hasznát vette a tördelővel, a gazdasági osztállyal, a nyomdával és a tanulmányaikat nem mindig időben és nem a kívánt formátumban leadó szerzőkkel folytatott harcaiban: az általa kezelt periodikáknak volt gazdája, és ez meg is látszott a rendszeres megjelenésen, valamint a 2010-es évekig, folyóirat-szerkesztői munkájának végéig egyre vastagabb, nemzetközi szinten is hivatkozott tanulmányokat tartalmazó köteteken.

Miután Vida Tivadarral együtt átvette az avar és germán kori régészeti hagyaték közlésére hivatott korpuszszorozatok szerkesztését, hirtelen beindult a leletanyagok addig botladozó közreadása. Éva halála előtt nem sokkal fejezte be a zamárdi avar temető közlését követő elemző kötetet: ezzel a szívéhez legközelebb álló sorozat 12 kötetét szerkesztette meg, miközben e kötetek közül négyet maga is írt.

Bár részt vett a Csörsz-árok kutatócsoportban, és ezzel megalapozta életre szóló barátságát Patay Pállal, Garam Éva mégis az avar korszak kutatója volt, amelyet jól tükröz a 75 éves Garam Éva előtt tisztelgő *Thesaurus Avarorum*-kötetben megjelent bibliográfiája. Ásatásai közül kiemelkedik a kiskörehalastói és a tiszafüred-majorosi feltárás. Mindkettő eredményeiből monografikus feldolgozás született, az utóbbiból az avar korszak kutatásának alapmunkája vált. Garam Évának oroszlánrésze volt a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött avar kori hagyaték közreadásában: a mentora és idősebb pályatársa, Kovrig Ilona által szerkesztett, 1975-ben megjelent kötetben a homokmégyi és szebényi temető feldolgozását végezte el. Ugyancsak gyakran citált, hiánypótló kötet a Magyar Nemzeti Múzeum avar kori aranytárgyainak katalógusa. Az általa mindig nagy szeretettel

emléltet Konrad Weidemanntól kapott mainzi ösztöndíja során elkészítette a Römisch-Germanisches Zentralmuseum gyűjteményében őrzött avar kori tárgyak monografikus feldolgozását. Tovább növekedett nemzetközi elismertsége a korai avar kor bizánci és bizánci típusú hagyatékának 2001-ben kiadott összefoglalásával is. Fontos kutatási területe volt az avar kori időrend: az avar kori éremmel keltezett temetkezésekről írt munkája mellett egy nemzetközi konferencián tartott német nyelvű előadásából született az avar kor kronológiáját összegző tanulmánya.

Számtalan tanulmányában több avar kori vagy temető közlése (Szebény, Homokmégy-Halom, Tiszakécske-Öbög, Maglód, Andocs-Temető utca, Ada) és számos avar kori tárgytypus összegyűjtése és elemzése fűződik nevéhez. Ez utóbbiak korántsem teljes felsorolása is imponáló hosszúságú: írt tanulmányt a boglárokról, ékszergallérokról, övdíszekről, csont korbácsnyélvégekről, korong- és kengyelfibulákról, kulcsokról, a női viseletet díszítő korongokról, álcatokról, szalagfonatos, illetve a II. állatstílus ornamentikájával díszített szíjvégekről, fémedényekről, pártaveretekről, bizonyos lószerszámdíszítéstartományokról, szablyaszerelekekről, a sárga kerámiáról. Egy palmettás indatípus kapcsán az avar kori ornamentikával is foglalkozott. Foglalkoztatták azonban a temetkezési szokások is, amint azt a tiszafüredi lovas temetkezésekről írt dolgozata bizonyítja, sőt a tiszafüredi temetőhöz tartozó telep kapcsán az avar telepek kérdése is felkerült kutatási témáinak listájára. Gyakorlatilag nincs a Kr. u. 7–8. század régészetének olyan szegmense, amelyben ne tette volna le névjegyét.

Utolsó munkával töltött éveiben a legnagyobb ismert avar kori temető, Zamárdi-Rétiföldek feldolgozása kötötte le minden energiáját. Éva intézte, felügyelte a tárgyak rajzoltatását, fotózását, a kézirat német fordítását, valamint a köteteket is maga szerkesztette. A temető feltárt sírjainak két kötetben való közreadása után egy önálló értékelő kötet megírására is futotta erejéből.

Már gyengült, amikor a nagyszentmiklósi kincscsel kezdett foglalkozni. Kíváncsian figyeltem a vastagodó mappát, az Éva ismerős módszerével kivágott és felragasztott, táblákká rendeződő képeket. A munka megírására azonban már nem került sor.

Pályatársainak tiszteletét, szeretetét világosan jelezte, hogy nagy számban vettek részt a Garam Éva 75. és 80. születésnapján tartott ünnepléseken, írtak a 75. születésnapra megjelent Festschriftbe, vagy szerepeltek legalább tabula gratulatorián. Példamutató

volt megkérdőjelezhetetlen becsületessége, amely minden munkájában, szerkesztői tevékenységében, pályázatok elszámolásában is érvényesült. Szigorától, kritikájától, azt hiszem, mindannyian féltünk kicsit, akik ismertük: ha alkalomadtán túlzottnak is éreztük, mégis mindig szembesítésként ért, megfontolandó volt, és nem volt benne részrehajlás. Dicséretnek kiérdemléséhez maximális teljesítmény kellett. E dicséret soha nem volt üres: egy-egy jó szava így vált felemelővé, értékké. Soha nem tolta magát előtérbe. Tekintélytisztelete mindig a szakmai kiválóság iránti elismerés volt: immunis volt a hivatali vagy társa-

dalmi hierarchiákra, és bár többször felkérték, nem vállalt vezetői pozíciót. Fel tudta ismerni, el tudta fogadni a szakmai tekintélyt, elismerte a széles látókört és tudást: mestere, László Gyula, majd Bóna István után újabb kortársaiban is megtalálta azt. Mindezek mögött egy olyan személyiség képe sejlik fel, akit a szakmája és annak terei: intézménye, gyűjteménye, a kutatás és az oktatás iránt érzett szeretet mozgatott.

Távozásával véget ért egy korszak.

Szenthe Gergely

